

Nederlandse tekst (titel VI, hoofdstuk II, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973)

RAAD VAN STATE, AFDELING BESTUURSRECHTSPRAAK

A R R E S T

Nr. 184.745 van 25 juni 2008

G./A.167.676/VI-17.704

In zake: **1. de vennootschap naar Italiaans recht FLORILEGIO,**
2. FRANCK Franz,
3. HORWOOD Emmanuel,
4. KAZELOWSY Bernard,

die woonplaats hebben gekozen bij
Mr. Luc MISSON en Mr. Xavier CLOSE, advocaten,
rue de Pitteurs 41
4020 Luik,

tegen:

de Belgische Staat, vertegenwoordigd door de Vice-Eerste
Minister en Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid,

die woonplaats heeft gekozen bij
Mr. Jean-François DE BOCK, advocaat,
Waterloose Steenweg 612,
1050 Brussel.

DE RAAD VAN STATE, VIe KAMER,

Gezien het op 10 november 2005 ingediende verzoekschrift, waarbij de vennootschap naar Italiaans recht FLORILEGIO, Franz FRANCK, Emmanuel HORWOOD en Bernard KAZELOWSY de nietigverklaring vorderen van het koninklijk besluit van 2 september 2005 ter waarborging van het welzijn van dieren die tot het vermaak van het publiek worden gebruikt in circussen of rondreizende tentoonstellingen, bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad van 12 september 2005;

Gezien de regelmatig uitgewisselde memories van antwoord en van wederantwoord;

Gezien het verslag van de heer GILLIAUX, eerste auditeur-afdelingshoofd bij de Raad van State;

Gelet op de kennisgeving van het verslag aan de partijen en gezien de laatste memories;

Gelet op de beschikking van 16 mei 2008, waarvan aan de partijen kennis is gegeven en waarbij wordt bepaald dat de zaak voorkomt op de terechtzitting van 11 juni 2008;

Gehoord het verslag van de heer LEWALLE, staatsraad;

Gehoord de opmerkingen van Mr. Xavier CLOSE, advocaat, die voor de verzoekende partijen verschijnt;

Gehoord het eensluidend advies van de heer GILLIAUX, eerste auditeur-afdelingshoofd;

Gelet op titel VI, hoofdstuk II, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973;

I. UITEENZETTING VAN DE JURIDISCHE EN DE FEITELIJKE GEGEVENS

Overwegende dat de volgende juridische en feitelijke gegevens dienstig zijn voor het onderzoek van het beroep:

A. Communautair rechtskader

1. Artikel 43 van het Verdrag tot oprichting van de Europese gemeenschap regelt de vrijheid van vestiging. Het bepaalt inzonderheid het volgende:

" [...] beperkingen van de vrijheid van vestiging voor onderdanen van een lidstaat op het grondgebied van een andere lidstaat (zijn) verboden. Dit verbod heeft eveneens betrekking op beperkingen betreffende de oprichting van agentschappen, filialen of dochterondernemingen door de onderdanen van een lidstaat die op het grondgebied van een lidstaat zijn gevestigd.

De vrijheid van vestiging omvat, behoudens de bepalingen van het hoofdstuk betreffende het kapitaal, de toegang tot werkzaamheden anders dan in

loondienst en de uitoefening daarvan alsmede de oprichting en het beheer van ondernemingen, en met name van vennootschappen in de zin van de tweede alinea van artikel 48, overeenkomstig de bepalingen welke door de wetgeving van het land van vestiging voor de eigen onderdanen zijn vastgesteld."

2. Artikel 49 van hetzelfde EG-verdrag leidt het hoofdstuk in dat gewijd is aan de vrijheid van dienstverlening. Het bepaalt inzonderheid het volgende:

" In het kader van de volgende bepalingen zijn de beperkingen op het vrij verrichten van diensten binnen de Gemeenschap verboden ten aanzien van de onderdanen der lidstaten die in een ander land van de Gemeenschap zijn gevestigd dan dat, waarin degene is gevestigd te wiens behoeve de dienst wordt verricht. [...]".

3. Richtlijn 91/628/EEG van de Raad van 19 november 1991 tot wijziging van de richtlijnen 90/425/EEG en 91/496/EEG heeft betrekking op de bescherming van dieren tijdens het vervoer.

In een bijlage bij de richtlijn worden onder meer de vereiste voorwaarden inzake vervoer voor elke betrokken categorie dieren vastgesteld.

B. - Nationaal rechtskader

4. Artikel 3*bis*, paragraaf 1, van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren verbiedt het houden van dieren die niet behoren tot de soorten of categorieën vermeld op een door de Koning vastgestelde lijst.

Deze bepaling is ten uitvoer gelegd bij een koninklijk besluit van 7 december 2001 tot vaststelling van de lijst van dieren die gehouden mogen worden. Krachtens bijlage I daarbij mogen aldus onder meer honden, katten, fretten, paarden, ezels, varkens, lama's, runderen, konijnen en stekelmuisen worden gehouden.

5. Artikel 3*bis*, § 2, van de bovengenoemde wet bepaalt voorts dat, in afwijking van paragraaf 1, dieren van andere soorten of categorieën dan die aangewezen door de Koning mogen worden gehouden:

- " 1/ in dierentuinen;
- 2/ door laboratoria;
- 3/ [...] door particulieren [...];
- 4/ door dierenartsen;
- 5/ door dierenasielen;

6/ door handelszaken voor dieren [...];
7/ in circussen of in rondreizende tentoonstellingen."

6. Artikel 3bis, § 3, van dezelfde wet bepaalt evenwel het volgende:

" Onverminderd de afwijkingen voorzien in [paragraaf] 2, kan de Koning het houden van door hem aangewezen dieren van andere soorten of categorieën verbieden aan sommige van de in [paragraaf] 2 opgesomde natuurlijke personen of rechtspersonen".

7. Luidens artikel 4 van de voornoemde wet van 14 augustus 1986 geldt het volgende:

" §1. Ieder persoon die een dier houdt, verzorgt of te verzorgen heeft, moet de nodige maatregelen nemen om het dier een in overeenstemming met zijn aard, zijn fysiologische en ethologische behoeften, zijn gezondheidstoestand en zijn graad van ontwikkeling, aanpassing of domesticatie, aangepaste voeding, verzorging en huisvesting te verschaffen.
§ 2. Niemand mag de bewegingsvrijheid van het dier dat hij houdt, verzorgt of te verzorgen heeft, zodanig beperken dat het aan vermijdbare pijnen, lijden of letsels is blootgesteld.
Wanneer een dier gewoonlijk of voortdurend wordt vastgemaakt of opgesloten, moet het voldoende ruimte en bewegingsvrijheid krijgen, in overeenstemming met zijn fysiologische en ethologische behoeften.
§ 3. De verlichting, de temperatuur, de vochtigheidsgraad, de verluchting, de luchtcirculatie en de overige milieuvoorwaarden van het verblijf der dieren moeten overeenstemmen met de fysiologische en ethologische behoeften van de soort.
§ 4. Ter uitvoering van §§ 2 en 3, en onverminderd de bepalingen van hoofdstuk VIII kan de Koning voor de verschillende soorten en categorieën van dieren nadere regelen stellen. [...]"

8. Artikel 6 van de voornoemde wet van 14 augustus 1986 bepaalt het volgende:

" § 1. De Koning kan, al naargelang van de categorieën en soorten der tentoongestelde dieren, maatregelen voorschrijven om hun welzijn tijdens tentoonstellingen te verzekeren.
§ 2. De Koning kan maatregelen voorschrijven tot het waarborgen van het welzijn van dieren die tot vermaak van het publiek worden gebruikt in circussen, rondreizende tentoonstellingen, op kermissen, wedstrijden en bij andere gelegenheden. Hij kan bovendien bekwaamheidsvoorwaarden opleggen voor de personen die de bedoelde dieren houden en verzorgen.
§ 3. Hij kan de wijze bepalen waarop de organisatoren van wedstrijden en hun aangestelden alsmede de personen aangewezen door de minister bevoegd voor het dierenwelzijn, met de door Hem aangewezen overheidspersonen samenwerken om de controle van deze wedstrijden, in het bijzonder de maatregelen bedoeld in § 2 [...] te organiseren".

C - Toedracht van de zaak

9. Op 20 juli 2004 heeft de Koning een besluit houdende een verbod op het houden van sommige diersoorten in circussen en rondreizende tentoonstellingen uitgevaardigd. De Raad van State heeft daarvan de tenuitvoerlegging geschorst bij een arrest nr. 134.194 van 3 augustus 2004. Als gevolg van die schorsing is het voornoemde koninklijk besluit opgeheven bij een koninklijk besluit van 19 april 2005.

10. Op 2 september 2005 heeft de Koning een nieuw besluit ter waarborging van het welzijn van dieren die tot het vermaak van het publiek worden gebruikt in circussen of rondreizende tentoonstellingen uitgevaardigd.

Dat is het bestreden besluit. Het is bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad van 12 september 2005.

11. Volgens artikel 2 van het bestreden koninklijk besluit moet voor het gebruik van dieren tot vermaak van het publiek in circussen of in rondreizende tentoonstellingen voldaan worden aan de voorwaarden die in het besluit zijn vastgesteld.

Luidens de artikelen 3 en 5 ervan geldt het volgende:

" Art. 3. Alleen in gevangenschap geboren dieren mogen door een circus of rondreizende tentoonstelling gebruikt worden.

[...]

Art. 5. § 1. De circussen of rondreizende tentoonstellingen die dieren gebruiken die niet behoren tot de diersoorten voorkomend op de lijst A, dienen zich te beperken tot 32 standplaatsen per jaar.

§ 2. De dieren die gebruikt worden in circussen en rondreizende tentoonstellingen dienen voor voorstellingen en tentoonstellingen tenminste 3 opeenvolgende dagen op dezelfde standplaats gehouden te worden.

[...]".

Lijst A is terug te vinden in bijlage VI bij het bestreden besluit. Daarin worden als "huisdieren" bestempelde diersoorten genoemd zoals ganzen, eenden, runderen, dromedarissen, kamelen, honden, duiven, ezels, paarden, fretten, konijnen en varkens.

In het bestreden koninklijk besluit staat nog het volgende:

" Art. 6. Direct fysiek contact van de dieren behorend tot de diersoorten die niet voorkomen op de lijst A met het publiek in of buiten de ring is niet toegelaten. Een veiligheidshek moet aanwezig zijn tussen het publiek en deze dieren. Voor de dieren behorend tot de diersoorten die voorkomen op de lijst A kan direct fysiek contact enkel worden toegelaten voor beperkte periodes, onder direct toezicht van het personeel van het circus of de rondreizende tentoonstelling en op voorwaarde dat het welzijn van de dieren er niet door geschaad wordt.

Art. 7. De dieren mogen enkel kunsten vertonen die uitsluitend gebruik maken van het natuurlijke gedrag van de dieren, en op een wijze die geen aanleiding geeft tot gedrag of handelingen die tegen hun natuur ingaan of het resultaat zijn van fysiek geweld.

De Minister kan bijkomende voorschriften voor kunsten en africhten van de dieren vastleggen.

Art. 8. § 1. De dieren die tot vermaak van het publiek door een circus of rondreizende tentoonstelling gebruikt worden, mogen voor optredens, tentoonstelling of enige andere encscenering uitsluitend gebruikt worden op de standplaats van het circus of de rondreizende tentoonstelling en zulks in overeenstemming met de bepalingen van dit besluit.

§ 2. Alleen dieren die effectief optreden in de ring van het circus mogen naar deze standplaats vervoerd en op deze standplaats gehouden worden.

§ 3. Alleen dieren die effectief in de rondreizende tentoonstelling worden tentoongesteld, mogen naar deze standplaats vervoerd en op deze standplaats gehouden worden.

§ 4. De bepalingen van §§ 2 en 3 gelden niet voor gezelschapsdieren die toebehoren aan de verantwoordelijke of het personeel, of voor ter plaatse ziek geworden dieren, als zodanig vastgesteld door de dierenarts vermeld in artikel 13, a).

[...]

Art. 9. § 1. Elk circus of rondreizende tentoonstelling dat gebruik maakt van dieren behorend tot de diersoorten die niet voorkomen op de lijst A, dient voorafgaand deze dieren te melden bij de leidend ambtenaar van de Dienst, door middel van het formulier in bijlage I. De melding van deze dieren dient te gebeuren 60 kalenderdagen vóór elk eerste gebruik van deze dieren vanaf het in voege treden van dit besluit.

§ 2. Wanneer een circus of rondreizende tentoonstelling van naam, eigenaar of verantwoordelijke verandert, dient deze wijziging aan de Dienst meegedeeld te worden in overeenstemming met de bepalingen van § 1.

Art. 10. De Dienst stelt een identificatiefiche op voor de dieren behorend tot de diersoorten die niet voorkomen op de lijst A.

De Minister regelt nadere regels voor de identificatie van deze dieren.

Art. 11. Elk circus of rondreizende tentoonstelling houdt een register bij van de dieren behorend tot de diersoorten die niet voorkomen op de lijst A.

[...]

Art. 14. § 1. De bepalingen van dit artikel zijn van toepassing op de circussen of rondreizende tentoonstellingen die dieren gebruiken die behoren tot de diersoorten die niet voorkomen op de lijst A.

§ 2. De dierenarts zoals vermeld in art. 13, a), dient over de specifieke competenties te beschikken om de betrokken dieren op een adequate manier te kunnen opvolgen.

De Minister kan nadere regels m.b.t. de vereiste specifieke competenties vastleggen.

§ 3. Deze dierenarts moet de dieren het hele jaar door opvolgen. Hij brengt een driemaandelijks verslag uit aan de Dienst aangaande de gezondheid en het welzijn van de dieren die onder zijn toezicht staan.

De Minister kan nadere regels vastleggen voor het opstellen van dit verslag.

[...]

Art. 23. De minimale afmetingen en basisvoorschriften voor de inrichting van verblijven waarin zoogdieren verblijven in een circus of een rondreizende tentoonstelling, zijn vastgelegd in bijlage III van dit besluit.

Art. 24. De minimale afmetingen en basisvoorschriften voor de inrichting van verblijven waarin vogels gehouden worden in een circus of rondreizende tentoonstelling, zijn vastgesteld in bijlage IV van dit besluit.

Art. 25. § 1. De minimale afmetingen en basisvoorschriften voor de inrichting van vivaria waarin reptielen gehouden worden in circussen of rondreizende tentoonstellingen, zijn vastgesteld in bijlage V bij dit besluit.

§ 2. Voor alle reptielen moet de mogelijkheid aanwezig zijn om zich te verschuilen.

§ 3. Voor hibernerende dieren moet voorzien worden in een goede en soortspecifieke begeleiding die voldoet aan de fysiologische noden van de dieren. Hierbij mag tijdelijk afgeweken worden van de voor de soort voorgeschreven minimumtemperatuur zoals bepaald in de bijlage.

§ 4. Verwarmingsvoorzieningen en temperatuursregelingen in de vivaria moeten zodanig ontworpen en gebruikt worden dat ze te allen tijde voldoen aan de fysiologische behoeften van de dieren, dat brandwonden bij de dieren vermeden worden en dat de gezondheid van de dieren niet in gevaar wordt gebracht.

§ 5. Wanneer gifslangen gehouden worden die gevaarlijk zijn voor de mens, moet een schriftelijk protocol aanwezig zijn met de te volgen procedure in geval van een ongeval met deze dieren. Het protocol moet beschikbaar zijn voor en gekend zijn door alle personeelsleden die betrokken zijn bij de verzorging van de bedoelde gifslangen.

[...]

Art. 27. § 1. Wanneer meerdere soorten tezamen in hetzelfde verblijf gehouden worden, zijn de voorwaarden van artikelen 23, 24, en 25 niet als dusdanig van toepassing. In dat geval stelt de Dienst de voorwaarden vast.

§ 2. Wanneer dieren behorend tot de diersoorten die voorkomen op de lijst A beschikken over een zeer groot verblijf dat de minimumafmetingen ruimschoots overtreft, kan de Dienst toestaan dat het aantal dieren van een soort die ten hoogste samen gehouden mogen worden, overschreden wordt.

§ 3. Op schriftelijke aanvraag van de verantwoordelijke, gestaafd door een geldige verantwoording die de uitzonderlijkheid aantoont en uitsluitend in het belang van het welzijn van de dier, kan de Dienst toestaan dat gedurende een periode van ten hoogste één maand wordt afgeweken van de voorwaarden bepaald in de artikelen 23 tot 25. Een verlenging van deze periode kan enkel door de Dienst worden verleend.

Art. 28. Het houden van minder dieren dan het minimum aantal opgegeven in de bijlagen III, IV en V is slechts toegestaan:

1/ om diergeneeskundige redenen;

2/ wanneer het circus of de rondreizende tentoonstelling wil stoppen met het houden van de diersoort en plaatsing van de aanwezige dieren in een andere inrichting niet mogelijk is.

[...]

Art. 30. § 1. Het kweken van hybriden met dieren die niet behoren tot de diersoorten die voorkomen op de lijst A, evenals het gebruik ervan, is niet toegelaten. Inteel en ongecontroleerd kweken met dieren die niet behoren tot de diersoorten die voorkomen op de lijst A is evenmin toegelaten. De verantwoordelijke voor het circus of de rondreizende tentoonstelling neemt daartoe alle nodige maatregelen.

§ 2. De Dienst kan aan een circus of rondreizende tentoonstelling opleggen de gepaste maatregelen te treffen tegen het kweken met bepaalde diersoorten of om het kweken te beperken teneinde overbevolking tegen te gaan, of indien door het kweken het welzijn van de betrokken dieren geschaad wordt, in gevaar komt of niet verzekerd kan worden."

Op de datum van de bestreden handeling bevatte het bestreden koninklijk besluit een artikel 38 dat luidde als volgt:

" Art. 38. § 1. De bepalingen van het hoofdstuk VI zijn niet van toepassing op de dieren behorend tot de diersoorten die voorkomen op de lijst A. De dieren behorend tot de diersoorten die voorkomen op de lijst A dienen te voldoen aan de normen voorzien in bijlage VI bij dit besluit.

§ 2. Voor de dieren behorend tot de diersoorten die voorkomen op de lijst B treden de bepalingen van artikel 5, § 3, en van het hoofdstuk VI in werking respectievelijk op 1 januari 2009 en 1 januari 2012.

Tot die datum gelden voor deze dieren de normen voorzien in bijlage II bij dit besluit.

§ 3. Voor de andere diersoorten treden de bepalingen van het hoofdstuk VI in werking op de eerste dag van de derde maand na die waarin dit besluit is bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad."

Lijst B is terug te vinden in bijlage II bij het koninklijk besluit. Daarin worden leeuwen, tijgers, jaguars, luipaarden, poema's en olifanten genoemd.

12. Bij een koninklijk besluit van 26 april (B.S. van 8 juni 2007, blz. 31.268) is het bestreden besluit gewijzigd. Daardoor heeft dit thans als opschrift "koninklijk besluit betreffende het welzijn van dieren gebruikt in circussen en rondreizende tentoonstellingen".

Tegen dat nieuwe koninklijk besluit is ook beroep ingesteld, dat ingeschreven is onder het nr. G./A.184.697/VI-17.488.

13. Andere verzoekende partijen hebben soortgelijke beroepen ingesteld tegen het bestreden besluit.

Die beroepen zijn ingeschreven onder de nummers G./A.167.677/VI-17.116 en G./A.167.718/XIII-3.964.

Samen met beroep G./A.167.677/VI-17.116 is een vordering tot schorsing ingesteld. Die vordering is afgewezen bij een arrest nr. 159.688 van 7 juni 2006, op de grond dat niet was aangetoond dat er sprake was van een moeilijk te herstellen ernstig nadeel;

II. SAMENVOEGING

Overwegende dat de verzoekende partijen in hun laatste memorie vragen dat de onderhavige zaak samengevoegd wordt met de zaak die ingeschreven is onder het nr. 166.677/VI-17.116 in zake, onder meer, de directeur van het CIRCUS VAN MOSKOU;

Overwegende dat die samenvoeging, waarom in extremis is verzocht, de oplossing van het onderhavige geschil zou kunnen vertragen; dat ze niet kan worden bevolen;

III. ONTVANKELIJKHEID VAN HET BEROEP

A – Ontvankelijkheid ratione temporis van het beroep

Overwegende dat de verwerende partij in haar memorie van antwoord de ontvankelijkheid ratione temporis van het beroep in twijfel trekt, waarbij ze aanvoert dat het bestreden koninklijk besluit op 12 september 2005 in het Belgisch Staatsblad is bekendgemaakt en dat het verzoekschrift, dat dagtekent van 10 november 2005, pas op 14 november 2005 ingekomen is bij de griffie van de Raad van State; dat ze vraagt dat nagegaan zou worden of het verzoekschrift verstuurd is binnen de termijn van 60 dagen voorgeschreven in artikel 4, derde lid, van het besluit van de Regent d.d. 23 augustus 1948 tot regeling van de rechtspleging voor de afdeling Administratie van de Raad van State, zoals dat toen gold;

Overwegende dat blijkt dat het verzoekschrift op 10 november 2005 bij ter post aangetekende brief is ingediend; dat het bijgevolg, vermits het verstuurd is binnen 60 dagen na de bekendmaking van het bestreden koninklijk besluit in het Belgisch Staatsblad, in de tijd ontvankelijk is;

B - Procesbevoegdheid

Overwegende dat de verwerende partij betwist dat de verzoekende partijen bevoegd zijn om in rechte op te treden; dat ze meer bepaald aanvoert dat die bevoegdheid "bijzonder moeilijk te controleren valt wat de tweede verzoeker betreft, doordat deze zijn rechtsvorm niet preciseert"; dat ze in twijfel trekt dat de beslissingen om beroep in te stellen genomen zijn door de organen die daarvoor bevoegd zijn volgens de nationale wetgeving van elk van de verzoekende partijen.

Overwegende dat Franz FRANCK, Emmanuel HORWOOD en Bernard KAZELOWSY, respectievelijk tweede, derde en vierde verzoeker, het verzoekschrift in eigen naam hebben ingediend en bijgestaan worden door advocaten die voldoen aan de voorwaarden gesteld in artikel 19, derde lid, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State; dat de verwerende partij noch in haar memorie van antwoord, noch in haar laatste memorie enig gegeven bijbrengt dat kan wettigen dat de procesbevoegdheid van die natuurlijke personen in twijfel wordt getrokken; dat ze geenszins duidelijker is met betrekking tot de procesbevoegdheid van de vennootschap naar Italiaans recht FLORILEGIO; dat de aldus opgeworpen exceptie van niet-ontvankelijkheid afgewezen moet worden;

C - Belang om in rechte op te treden

Overwegende dat de verwerende partij in twijfel trekt dat de verzoekende partijen er belang bij hebben om in rechte op te treden "gezien hun statutair specialisme en hun respectieve beroepen";

Overwegende dat uit de processtukken blijkt dat de vennootschap naar Italiaans recht FLORILEGIO een Italiaans circus is dat dieren gebruikt in zijn voorstellingen, dat Franz FRANCK een dresseur is die onder meer Afrikaanse olifanten heeft, en dat Bernard KAZELOWSY ook een Afrikaanse olifant heeft en kamelen, die hij laat optreden tijdens tournees op het nationaal grondgebied, terwijl Emmanuel HORWOOD circusvoorstellingen organiseert en als manager optreedt

voor een aantal buitenlandse circussen die voorstellingen geven in België, en het bestreden koninklijk besluit hem bijgevolg rechtstreeks aanbelangt, aangezien daarbij een aantal regels worden opgelegd die hij bij de organisatie van tournees en voorstellingen in acht moet nemen;

Overwegende evenwel dat de verzoekende partijen de nietigverklaring vorderen van het hele bestreden besluit, terwijl dit niet alleen geldt voor circussen, maar ook voor rondreizende tentoonstellingen; dat de verzoekende partijen, op de vraag van de auditeur-rapporteur welk belang ze hebben bij de nietigverklaring van de bepalingen van het bestreden besluit die betrekking hebben op die tentoonstellingen, erkend hebben dat ze geen "specifiek belang" hebben wat dat betreft; dat ze bijgevolg alleen de nietigverklaring kunnen vorderen van het bestreden besluit voor zover dat betrekking heeft op circussen;

IV. ONDERZOEK VAN DE MIDDELEN

Overwegende dat de verzoekende partijen zes middelen aanvoeren, waarvan het eerste betrekking heeft op artikel 5, §§ 1 en 2, van het bestreden besluit, het tweede artikel 3 betreft, het derde kritiek uit op de artikelen 5, 6, 10, 11, 14, 23 tot 25, 23 tot 25, 27, 28, 30 en 38 van hetzelfde besluit en op de bijlagen III, IV en V daarbij, en het vierde, vijfde en zesde middel respectievelijk de rechtsgeldigheid van artikel 8, artikel 7 en artikel 6 van dat besluit ter discussie stellen;

1 - Eerste middel, gericht tegen artikel 5, §§1 en 2, van het bestreden besluit

Overwegende dat de verzoekende partijen een eerste middel ontleen aan schending van de artikelen 43 en volgende (vrijheid van vestiging) en 49 en volgende (vrije dienstverlening) van het EG-verdrag, van de artikelen 10, 11 en 23, derde lid, 1/, van de Grondwet, en van het beginsel dat handel en nijverheid vrij zijn "inzonderheid vastgelegd in het decreet-d'Allarde van 2-17 maart 1791 en in artikel 6, §1, VI, derde lid, van de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980"; dat ze in een eerste onderdeel in het verzoekschrift en in de memorie van wederantwoord stellen dat het recht voor een circus om zijn handel te drijven grondslag vindt in de Grondwet, die in de hiërarchie der normen eerst komt, dat de bepalingen die daarvan afwijken in enge zin moeten worden geïnterpreteerd,

dat beperkingen van het beginsel dat handel en nijverheid vrij zijn op objectieve en redelijke wijze gewettigd moeten worden en ze niet buitensporig mogen zijn ten opzichte van het nagestreefde doel; dat ze erkennen dat het aantal transporten gevolgen kan hebben voor het welzijn van het dier, dat de wetenschappelijke literatuur erkent dat verplaatsingen stress kunnen veroorzaken bij een dier, maar het welzijn van een dier ook afhangt van de duur en de omstandigheden van de reis, dat geen enkel wetenschappelijk onderzoek aantoonde dat het welzijn van een dier dat niet op lijst A staat en als wild dier wordt beschouwd, geschaad wordt indien het meer dan 32 keer per jaar wordt verplaatst, dat de noodzaak om die dieren minstens drie opeenvolgende dagen op dezelfde plaats te houden niet bewezen is, dat het ontbreken van wetenschappelijke gegevens het bestuur geen absolute bevoegdheid verleent inzake de beperking van de vrijheid van handel en nijverheid, ook al streeft het een wettig doel na; dat uit een rapport van doctor Marthe KILEY-WORTHINGTON, met als opschrift "Animals in circuses and zoos: chiron's world?" staat dat circusdieren meestal geen problemen veroorzaken bij het instappen in transportvoertuigen, dat daaruit blijkt dat veelvuldige verplaatsingen hun geen trauma bezorgen, dat het aantal van maximaal 32 verplaatsingen per jaar het resultaat is van een vergelijk tussen de dierenbeschermingsverenigingen en de circussen die deelgenomen hebben aan onderhandelingen die de goedkeuring van het bestreden besluit zijn voorafgegaan, dat lijst A, waarin a contrario de werkingssfeer van het betwiste artikel 5 wordt afgebakend, willekeurig is, aangezien daarin huisdieren en wilde dieren worden genoemd, dat het onderscheid dat in die lijst wordt gemaakt bovendien irrelevant is, aangezien er qua stress veroorzaakt door het transport van dieren geen enkel wezenlijk verschil is tussen dieren die op lijst A staan en de andere, dat dieren gehouden door circussen gewoon zijn aan reizen, of ze nu opgenomen zijn in lijst A of niet; dat ze besluiten dat artikel 5, §§ 1 en 2, van het bestreden koninklijk besluit op geen enkele objectieve en redelijke grond steunt; dat ze voorts nog aanvoeren dat de opgelegde beperkingen overdreven zijn omdat ze hen beletten hun beroepsactiviteit uit te oefenen; dat er kleine ondernemingen bestaan die vertoningen geven voor één dag en die beantwoorden aan de definitie van circus in de zin van artikel 1, 4/, van het bestreden koninklijk besluit, en die bijgevolg dat koninklijk besluit in acht moeten nemen, dat zo bijvoorbeeld de heer SCHICKLER (verzoeker in de zaak G./A.166.677/VI-17.116) vertoningen geeft met papegaaien, apen, duiven en honden in scholen of voor verschillende verenigingen waar hij niet langer dan één dag blijft, dat hij ongeveer 150 vertoningen per jaar geeft, dat een beperking van zijn activiteiten tot 32 vertoningen een daling met 80% van zijn omzet met zich meebrengt, dat het zelfs onmogelijk is om zijn dieren gedurende drie dagen ter plaatse te houden en zulks hem ertoe zou

dwingen zijn activiteit stop te zetten, en dat een brief van 21 november 2005, waarbij het bestuur hem, contra legem, heeft laten weten dat het bestreden besluit niet op hem van toepassing was, de buitensporigheid van de in het besluit vervatte maatregelen aantoont;

Overwegende dat de verwerende partij antwoordt dat de vrijheid van handel en nijverheid niet absoluut is, dat het bestreden koninklijk besluit geen maatregel is die erop gericht is de uitoefening van die vrijheid te beperken, maar bedoeld is om het welzijn van sommige dieren veilig te stellen, dat ze ter zake over een discretionaire beoordelingsbevoegdheid beschikt, dat alleen een kennelijke beoordelingsfout kan leiden tot de nietigverklaring van het bestreden koninklijk besluit, dat het rapport van Dr. KILEY-WORTHINGTON minder peremptoir is dan de verzoekende partijen aangeven, dat het wetenschappelijk comité van de Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals die studie, die ze besteld had, genuanceerd heeft, dat ze erkend heeft dat er problemen zijn in verband met het vervoer van dieren en dat de stukken van het administratief dossier een wetenschappelijke verantwoording van de kwestieuze maatregelen bevatten; dat ze aanvoert dat artikel 5, §§1 en 2, van het bestreden koninklijk besluit niet buitensporig is, dat het niet tot gevolg heeft dat de uitoefening van een beroep belemmerd wordt, dat het een aantal beperkingen oplegt waarvoor alleen een aanpassing nodig is die niet onmogelijk te realiseren is, dat sommige circussen niet met dieren werken of alleen werken met dieren die opgesomd worden in lijst A van het besluit, en toch succes hebben, dat de meerderheid van de circussen met dieren de omstreden bepalingen goedkeuren, dat de temmers nog altijd hun beroep kunnen uitoefenen mits een aantal aanpassingen worden aangebracht die door de meeste van hen eveneens als aanvaardbaar worden beschouwd, dat de beperking van het aantal verplaatsingen tot 32 voor de dieren die niet op lijst A staan "het resultaat is van overleg en het gevolg van een eerbaar vergelijk tussen de verschillende betrokken actoren" en de omstreden bepalingen niet overdreven zijn vermits ze alleen gelden voor de soorten die niet in de lijst zijn opgenomen;

Overwegende dat de verzoekende partijen in hun laatste memorie stellen dat de studie die uitgaat van de Europese Commissie, en die door de verwerende partij bij het dossier is gevoegd als antwoord op de vragen van de auditeur-rapporteur, voornamelijk betrekking heeft op veevervoer en niet specifiek op het vervoer van circusdieren; dat die studie evenwel relevant is voor wat paarden betreft, waarvan sommige vaak verplaatst worden; dat daarin alle opmerkingen van Dr. KILEY-WORTHINGTON waarin de gevolgen van vervoer voor circusdieren

gerelativeerd worden, gecontroleerd zijn, dat de verwerende partij het bestreden koninklijk besluit gewijzigd heeft om circussen die nooit meer dan één dag op de plaats van voorstelling blijven, uit de werkingssfeer ervan te lichten, dat de verwerende partij als antwoord op de vragen van de auditeur-rapporteur erkend heeft dat de betreffende activiteit bij heel wat dieren weinig stress veroorzaakt, dat die conclusie nog kracht wordt bijgezet door een document dat uitgaat van een werkgroep aangesteld door de Britse regering, waaruit blijkt dat niet is aangetoond dat de gezondheid van de dieren van een rondreizend circus beter of slechter zou zijn dan die van dieren die op een andere wijze worden vastgehouden; dat de verwerende partij bij het dossier van het proces een groot aantal zeer tendentieuze stukken voegt, dat de wetenschappelijke literatuur waarop ze zich heeft gebaseerd om de regeling uit te werken op zijn minst beperkt is, dat de conclusies van het wetenschappelijk panel aangesteld door het Verenigd Koninkrijk in tegenspraak zijn met die van de verwerende partij, die slechts op een twaalfstal wetenschappelijke artikelen gebaseerd zijn, terwijl die van de groep internationale experts steunen op hoorgesprekken met de partijen, met dierenbeschermingsverenigingen en met vertegenwoordigers van de circussen, alsook op 350 verschillende artikelen en wetenschappelijke werkstukken;

Overwegende dat de vrijheid van handel en nijverheid niet absoluut is; dat beperkingen daarvan kunnen worden opgelegd op voorwaarde dat deze steunen op objectieve en redelijke gronden en voor zover de beperking in kwestie niet buiten verhouding staat tot het nagestreefde doel;

Overwegende dat de toepassing van artikel 5, §§ 1 en 2, van het bestreden koninklijk besluit de economische activiteiten van de verzoekende partijen in het gedrang kan brengen; dat de verwerende partij overigens erkent dat artikel 5, §§ 1 en 2, van het bestreden koninklijk besluit daadwerkelijk een aantal beperkingen oplegt; dat bijgevolg onderzocht moet worden of de aldus in het leven geroepen belemmeringen voor de economische activiteiten van de verzoekende partijen voldoende gewettigd zijn;

Overwegende dat de Koning de bevoegdheid om maatregelen uit te vaardigen bedoeld om het welzijn van dieren gebruikt in circussen te waarborgen, ontleent aan artikel 6, § 2, van de voornoemde wet van 14 augustus 1986; dat Hij daartoe over een ruime beoordelingsbevoegdheid beschikt, die Hem onder meer in staat stelt te voorzien in beperkingen van de economische activiteit van circussen; dat de wens om het welzijn van de dieren te waarborgen een objectieve en redelijke wettiging is van de beperkingen van de vrijheid van handel en nijverheid waarin

artikel 5, §§ 1 en 2, van het bestreden koninklijk besluit voorziet; dat de bestreden bepalingen bovendien steunen op wetenschappelijke gegevens; dat uit de processtukken blijkt dat vervoer een oorzaak is van stress bij dieren en ook een aantal fysiologische wijzigingen veroorzaakt die kunnen leiden tot een immunosuppressie, waardoor dan weer gemakkelijker ziektes opduiken of opnieuw naar boven komen; dat die kwalen dieren treffen die het niet gewend zijn vervoerd te worden, zoals jonge dieren, wilde, zieke, drachtige of zogende dieren, en pasgeboren dieren; dat de bestreden bepalingen niet ingaan tegen richtlijn 91/628/EEG van de Raad van 19 november 1991 inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer en tot wijziging van de Richtlijnen 90/425/EEG en 91/496/EEG (Publicatieblad L 340, blz. 17), die luidens de tweede, zesde, achtste en negende overweging ervan ertoe strekt de voorwaarden van het dierenvervoer te regelen, waarbij de technische belemmeringen terzake worden weggenomen, maar wel rekening wordt gehouden met het welzijn van de dieren; dat de voornoemde richtlijn van toepassing is op ieder vervoer van dieren voor handelsdoeleinden, tussen het laden van de dieren op de plaats van vertrek, waar de dieren een eerste keer geladen worden, en het lossen ervan op de plaats van bestemming, waar ze voor de laatste keer worden uitgeladen, los van iedere tussenstop; dat die richtlijn er niet toe strekt de bepalingen betreffende dieren die vervoerd kunnen worden volledig met elkaar in overeenstemming te brengen, maar alleen het vervoer regelt zoals dat hierboven is omschreven; dat ze bijgevolg ruimte laat voor nationale initiatieven waarbij onder meer de voorwaarden worden vastgesteld tot waarborging van het welzijn van de dieren buiten de eigenlijke verplaatsingstijden; dat de wijzen van vervoer intern geregeld zijn in artikel 33 van het bestreden besluit en in het koninklijk besluit van 9 juli 1999 betreffende de bescherming van dieren tijdens het vervoer en de erkenningsvoorwaarden van vervoerders, handelaars, halteplaatsen en verzamelcentra (Belgisch Staatsblad van 2 september 1999); dat het laatstgenoemde besluit onder meer bepaalt dat drachtige dieren waarvan de voorziene draagtijd voor 90% of meer gevorderd is of dieren die net geworpen hebben, of pasgeboren dieren niet geschikt zijn om te worden vervoerd; dat het ook voorschrijft dat de dieren naar behoren eten en drinken moeten krijgen; dat het ook de laaddichtheid bepaalt en de rusttijden die tijdens de reis in acht genomen moeten worden (artikel 11 en hoofdstukken I tot VII van de bijlage); dat het bestreden koninklijk besluit de bepalingen betreffende de vervoersvoorwaarden aanvult door voor te schrijven dat dieren die niet voorkomen op lijst A slechts een beperkt aantal keer verplaatst mogen worden en door voor alle soorten een rusttijd op te leggen tussen de bovengenoemde verplaatsingen; dat geconcludeerd moet worden dat de beperking van de verplaatsingen steunt op een onderscheid dat met lijst A wordt gemaakt

tussen huisdieren en wilde dieren, en dat onderscheid te verklaren valt door een genetische evolutie waardoor huisdieren beter aangepast zijn aan gevangenschap; dat de verzoekende partijen geen enkel concreet gegeven bijbrengen waarmee kan worden aangetoond dat de bewuste maatregel in zijn geheel onevenredig is doordat hij hen kennelijk onredelijke aanpassingen oplegt;

Overwegende dat de verzoekende partijen gewag maken van de situatie van de kleine ondernemingen die slechts telkens één dag voorstellingen geven in scholen of andere instellingen, waarbij de dieren de avond zelf weer naar de zetel van die ondernemingen terugkeren; dat ze aanvoeren dat de verplichtingen opgelegd bij artikel 5, §§ 1 en 2, van het bestreden koninklijk besluit de voortzetting van dat soort onderneming onmogelijk maken; dat de verwerende partij in haar antwoorden op de vragen van de auditeur-rapporteur toegegeven heeft dat dat soort ondernemingen "weinig stress veroorzaakt bij een grote groep dieren" en zulks proportioneel gezien wettigde "dat dat soort activiteit buiten de werkingssfeer van het bestreden besluit werd gehouden"; dat in het bestreden koninklijk besluit evenwel niet in zulk een uitzondering is voorzien; dat het immers pas in die zin gewijzigd is bij artikel 3 van het koninklijk besluit van 26 april 2007, dat krachtens artikel 42 ervan uitwerking heeft sedert 1 september van hetzelfde jaar; dat artikel 5, §§ 1 en 2, van het koninklijk besluit een onevenredige last oplegt, aangezien het van toepassing is op circussen die niet langer dan één dag op de plaats van voorstelling blijven en gewoonlijk terugkeren naar de plaats waar ze hun vaste vestiging hebben; dat het eerste onderdeel van het eerste middel bijgevolg gegrond is; dat het onderzoek van het tweede onderdeel dan ook niet nodig is;

2 - Tweede middel gericht tegen artikel 3 van het bestreden besluit

Overwegende dat de verzoekende partijen in een tweede middel aanvoeren dat artikel 3 van het bestreden besluit de artikelen 43 en volgende van het EG-verdrag (beginsel van vrijheid van vestiging), dat artikelen 49 en volgende van hetzelfde verdrag (beginsel van vrijheid van dienstverlening), de artikelen 10, 11, 23, 33, 105 en 108 van de Grondwet, en het beginsel van vrijheid van handel en nijverheid schendt, doordat het de circussen oplegt uitsluitend te werken met dieren die in gevangenschap geboren zijn; dat ze tegen dezelfde bepaling inbrengen dat daarvoor geen rechtsgrond voorhanden is en dat ze de artikelen 3bis, 4 en 6 van de voornoemde wet van 4 augustus 1986 schendt; dat ze hun middel opsplitsen in vier onderdelen;

Overwegende dat de verwerende partij in haar antwoorden op de vragen van de auditeur-rapporteur tegen dit tweede middel een exceptie van niet-ontvankelijkheid opwerpt; dat ze in hoofdzaak aanvoert dat de verzoekende partijen niet aantonen dat ze over in vrijheid geboren dieren beschikken of wensen te beschikken en hun belang onrechtmatig is, aangezien het alleen kan gaan om dieren die luidens de Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantesoorten, gedaan te Washington op 3 maart 1973, behoren tot de meest beschermde soorten, en de verkoop van die dieren in België verboden is krachtens artikel 4 van de wet van 28 juli 1981 houdende goedkeuring van die Overeenkomst;

Overwegende dat uit de antwoorden van de verzoekende partijen op de vragen van de auditeur-rapporteur blijkt dat Franz FRANCK en Bernard KAZELOWSY olifanten bezitten die in de vrije natuur gevangen zijn; dat ze om die reden belang hebben bij de nietigverklaring van artikel 3 van het bestreden besluit; dat de verwerende partij het beweerd onrechtmatige belang van de verzoekende partijen ontleent aan het feit dat circussen "meestal" dieren zoeken die beschermd worden door de Overeenkomst van Washington; dat de verwerende partij toegeeft dat de enkele in de vrije natuur gevangen dieren die in het bezit zijn van circussen, gevangen zijn vóór de inwerkingtreding van die Overeenkomst; dat de exceptie van niet-ontvankelijkheid ingebracht tegen het tweede middel afgewezen moet worden;

Overwegende dat de verzoekende partijen in een eerste onderdeel aanvoeren dat artikel 3 van het bestreden koninklijk besluit verbiedt dat circussen sommige dieren die op wettige wijze gevangen en verkocht zijn, in hun bezit hebben, dat de voornoemde wet van 14 augustus 1986, die de rechtsgrond vormt van het bestreden besluit ertoe strekt te zorgen voor het welzijn van de dieren in gevangenschap, en niet hun gevangenneming te regelen, en dat die wet geen enkele bepaling bevat die de Koning machtigt circussen te verbieden gevangen dieren te bezitten;

Overwegende dat de verwerende partij antwoordt dat het omstreden artikel 3 niet het vangen van of de handel in wilde dieren regelt, dat het enkel één van de wijzen bepaalt waarop de circussen hun verplichtingen moeten nakomen ter wille van het dierenwelzijn en dat artikel 3 van het bestreden besluit bijgevolg zijn rechtsgrond ontleent aan artikel 6 van de voornoemde wet van 14 augustus 1986;

Overwegende dat artikel 6, § 2, van de voornoemde wet van 14 augustus 1986 bepaalt dat de Koning maatregelen kan voorschrijven tot het waarborgen van het welzijn van dieren die onder meer in circussen tot vermaak van het publiek worden gebruikt; dat die bepaling een afdoende rechtsgrond vormt voor artikel 3 van het bestreden koninklijk besluit; dat uit de opzet van het koninklijk besluit en uit de tekst zelf van die bepaling blijkt dat het ertoe strekt een voorwaarde vast te stellen voor het gebruik van dieren in circussen ter wille van hun welzijn; dat het het vangen van wilde dieren niet regelt noch verbiedt; dat het eerste onderdeel van het tweede middel niet gegrond is;

Overwegende dat de verzoekende partijen in een tweede onderdeel schending van het gelijkheidsbeginsel aanvoeren, doordat artikel 3 van het bestreden koninklijk besluit alleen betrekking heeft op circussen en rondreizende tentoonstellingen, dat het niet de overige natuurlijke of rechtspersonen beoogt die opgesomd worden in artikel 3*bis*, § 2, 1/ tot 6/, van de voornoemde wet van 14 augustus 1986, dat het aldus zonder reden circussen en rondreizende tentoonstellingen enerzijds en dierentuinen of handelszaken voor dieren anderzijds verschillend behandelt; dat ze aanvoeren dat er geen reden is om het welzijn van het dier anders te benaderen naargelang het al dan niet in gevangenschap geboren is, dat aangezien het doel van de wet van 14 augustus 1986 erin bestaat het welzijn van de dieren in het algemeen te beschermen, de door de Koning ingevoerde beschermingsmaatregelen verband moeten houden met de specifieke kenmerken van elke soort, en niet met de omstandigheden waarin het dier geboren is;

Overwegende dat de verwerende partij antwoordt dat de verplichting om alleen in gevangenschap geboren dieren te gebruiken in andere landen bestaat, zoals in Nieuw-Zeeland, dat die maatregel ingegeven is door het feit dat de eerste dagen of de eerste weken na de geboorte bepalend zijn voor het vermogen van het dier om in een menselijke omgeving te leven en om samen te leven met zijn soortgenoten, dat die periode des te crucialer is voor de dieren daar de verklaring voor het verschil in behandeling tussen dierentuinen en circussen hierin ligt dat circusdieren met veel meer stress te maken krijgen door de talrijke transporten, de vele contacten met mensen of met andere dieren, het leren van kunstjes, de voorstellingen, het publiek en de veranderende omgeving;

Overwegende dat de verzoekende partijen in hun laatste memorie stellen dat niet wetenschappelijk bewezen is dat circusdieren meer onderhevig zijn aan stress dan dieren in de dierentuin, op voorwaarde dat ze in goede

omstandigheden vastgehouden, getraind en vervoerd worden, en dat daarnaar meer onderzoek zou moeten worden gedaan;

Overwegende dat het gelijkheidsbeginsel en het niet-discriminatiebeginsel, vastgelegd in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, betekenen dat personen of categorieën van personen die zich in eenzelfde situatie bevinden op dezelfde wijze behandeld worden, en omgekeerd dat verschillende situaties een gedifferentieerde aanpak vereisen; dat die beginselen niet uitsluiten dat sommige categorieën van personen verschillend behandeld worden, zolang dat onderscheid steunt op een objectief criterium en op redelijke wijze verantwoord is; dat het gelijkheidsbeginsel geschonden is wanneer er geen redelijke verhouding bestaat tussen de aangevende middelen en het beoogde doel;

Overwegende dat in casu het verschil in behandeling tussen dierentuinen en circussen in redelijkheid verantwoord lijkt door het objectieve feit dat circusdieren aan meer stress onderworpen zijn dan hun soortgenoten in de zoo, aangezien ze vaak vervoerd worden, kunstjes moeten leren, deel moeten nemen aan publieke voorstellingen en te maken hebben met een voortdurend veranderende omgeving; dat de beperking luidens welke circussen alleen mogen werken met dieren die in gevangenschap geboren zijn in verhouding staat tot het nagestreefde doel; dat artikel 3 van het bestreden besluit deel uitmaakt van een geheel aan maatregelen bedoeld om het welzijn van dieren te waarborgen; dat het niet onredelijk is ervan uit te gaan dat dat welzijn afhangt van een geheel aan factoren, zoals de specifieke eigenschappen van de soorten en hun tembaarheid; dat evenwel niet blijkt dat de verwerende partij een kennelijke beoordelingsfout heeft gemaakt door mede rekening te houden met het feit dat het dier als wild dier in vrijheid heeft geleefd voordat het gevangen is; dat de verzoekende partijen in het derde onderdeel van het middel ingaan op de vraag of het middel dat in casu is aangewend in verhouding staat tot het beoogde doel; dat het tweede onderdeel van het tweede middel, onder voorbehoud van het onderzoek van dat derde onderdeel, niet gegrond is;

Overwegende dat de verzoekende partijen zich in een derde onderdeel baseren op de schending van de vrijheid van handel en nijverheid; dat ze van oordeel zijn dat het doel dat met artikel 3 van het bestreden koninklijk besluit wordt nagestreefd, niet duidelijk is, dat die bepaling niet nodig is om de doelstelling van het welzijn van de dieren in de zin van de wet te bereiken, dat de omstandigheid dat Nieuw-Zeeland een "Recommended best practice" heeft gemaakt van het gebruik

van in gevangenschap geboren dieren, geen afdoende wettiging is, dat de Nieuw-Zeelandse wetgever niet de vrijheid van handel en nijverheid hoeft na te leven in de zin van het Belgische recht, dat Nieuw-Zeeland van de bedoelde maatregel bovendien slechts een gewone aanbeveling heeft gemaakt, terwijl artikel 3 van het bestreden koninklijk besluit het gebruik van dieren die niet in gevangenschap geboren zijn volledig verbiedt, zodat dat algemene verbod voor circussen om gevangen dieren te bezitten buiten verhouding staat tot het beoogde doel;

Overwegende dat de verwerende partij betwist dat artikel 3 van het bestreden besluit buitenmatig is, dat ze zich beroept op een discretionaire beoordelingsbevoegdheid, dat de verzoekende partijen niet aantonen dat er sprake is van enige kennelijke dwaling omtrent de beoordeling, dat de omstreden bepaling integendeel overeenstemt met een "Recommended best practice" in de zin van de Animal Welfare Circuses Code of Welfare 2004 van Nieuw-Zeeland;

Overwegende dat de verzoekende partijen in hun memorie van wederantwoord stellen dat de verwerende partij in haar memorie van antwoord geen enkele nauwkeurige wetenschappelijke verwijzing opgeeft, dat de aanbeveling die door Nieuw-Zeeland is goedgekeurd geen wettiging vormt en die Staat noch de Belgische Grondwet noch de Verdragen van de Europese Unie moet naleven;

Overwegende dat uit de rechtsgrond van het bestreden koninklijk besluit, uit het opschrift en de opzet ervan blijkt dat het omstreden artikel 3 ertoe strekt het welzijn van de dieren gebruikt in circussen te waarborgen; dat de verzoekende partijen niet aantonen dat die bepaling beperkingen oplegt die niet in verhouding staan tot het nagestreefde doel; dat ze zich ertoe bepalen aan te voeren dat de verwerende partij de adequaatheid van het verbod om in vrijheid geboren dieren te gebruiken verantwoordt met de verwijzing naar een Nieuw-Zeelandse "Recommended best practice"; dat de Raad van State niet inziet in welk opzicht het beginsel van de vrijheid van handel en nijverheid geschonden zou zijn door de bestreden bepaling; dat het derde onderdeel van het tweede middel niet gegrond is;

Overwegende dat de verzoekende partijen in een vierde onderdeel aanvoeren dat beperkingen op de vrijheid van dienstverlening en de vrijheid van vestiging alleen aanvaardbaar zijn wanneer ze stroken met het gelijkheidsbeginsel, beantwoorden aan dwingende redenen van algemeen belang, deugdelijk zijn ten opzichte van het nagestreefde doel en het evenredigheidsbeginsel eerbiedigen; dat ze aanvoeren dat dat niet het geval is voor de beperkingen opgelegd bij artikel 3 van

het bestreden koninklijk besluit, dat de meeste circussen rechtmatig dieren houden die in gevangenschap geboren zijn en andere dieren, zoals de Afrikaanse olifanten, die in de vrije natuur geboren zijn, dat de bestreden beperkingen, doordat ze de meeste buitenlandse circussen beletten naar België te komen, afbreuk doen aan de vrijheid van dienstverlening, en ze bovendien, voor zover ze het opstellen van een circus in België verhinderen, een beperking op de vrijheid van vestiging vormen;

Overwegende dat, zoals de verwerende partij opmerkt in haar antwoorden op de vragen van de auditeur-rapporteur, "het strikte verbod [om gevangen dieren te gebruiken] overeenkomstig artikel 5, eerste lid, 2/, van het koninklijk besluit [...] van 26 april 2007 versoepeld is"; dat het tweede lid van artikel 3 van de bestreden handeling voortaan het volgende bepaalt:

" Deze bepaling is niet van toepassing op dieren waarvoor de bezitter kan aantonen dat hij ze reeds voor 1 december 2005 in zijn bezit had";

dat aldus blijkt dat de bepaling tot wijziging van artikel 3, tweede lid, van het bestreden koninklijk besluit uitwerking heeft vanaf dezelfde datum als die waarop artikel 3 van het bestreden koninklijk besluit in werking is getreden; dat de verzoekende partijen er bijgevolg geen belang bij hebben het vierde onderdeel van hun tweede middel aan te voeren;

3. - Derde middel, dat betrekking heeft op de artikelen 5, 6, 10, 11, 14, 23 tot 25, 27, 28, 30 en 38, van het bestreden besluit, en op de bijlagen III tot V daarbij

Overwegende dat de verzoekende partijen een derde middel ontleen aan onwettigheid van de artikelen 5, 6, 10, 11, 14, 23 tot 25, 27, 28, 30 en 38, van het bestreden besluit, en van de bijlagen III tot V daarbij; dat ze stellen dat die bepalingen de artikelen 43 en volgende en 49 en volgende van het EG-verdrag schenden, alsook de artikelen 10, 11, 23, 33, 105 en 108 van de Grondwet, en het beginsel van de vrijheid van handel en nijverheid; dat ze voorts aanvoeren dat die bepalingen in strijd zijn met de artikelen 3bis, 4 en 6 van de voornoemde wet van 14 augustus 1986; dat de verzoekende partijen achtereenvolgens de bijlagen III tot V en lijst A, en vervolgens lijst B, vervat in bijlage VI bij het bestreden koninklijk besluit laken; dat uit de uiteenzetting van het middel blijkt dat een eerste onderdeel daarvan strekt tot nietigverklaring van de artikelen 23 tot 25 en 28 van het bestreden koninklijk besluit en van de bijlagen III tot V daarbij, en een tweede onderdeel, tot nietigverklaring van alle opgesomde bepalingen en bijlagen;

Overwegende dat de verwerende partij betwist dat de verzoekende partijen belang hebben bij het middel, aangezien ze niet aantonen dat ze dieren bezitten die voorkomen in de bijlagen III tot V bij het bestreden koninklijk besluit;

Overwegende dat de verzoekende partijen in hun memorie van wederantwoord zeggen dat ze, gezien hun circusgebonden activiteiten, er belang bij hebben alle bepalingen van het bestreden koninklijk besluit aan te vechten die van toepassing kunnen zijn op hun situatie;

Overwegende dat de verzoekende partijen, ook al zouden ze of zouden sommige van hen geen dieren bezitten die in één van de bijlagen II tot VI bij het bestreden koninklijk besluit voorkomen, niet verstoken zouden zijn van enig belang bij het aanvechten van de in het middel genoemde bepalingen, aangezien deze van toepassing zijn op circussen in de ruime zin, zoals gedefinieerd in artikel 1, 4/, van hetzelfde besluit; dat de bestreden maatregelen van algemene toepassing zijn in de tijd en de bedrijvigheid van circussen gekenmerkt wordt door een regelmatige vernieuwing van de nummers of van de artiesten waaruit het programma bestaat; dat de bestreden bepalingen kunnen gelden voor de eerste, de tweede en de vierde verzoekende partij, en voor Emmanuel HORWOOD, in zijn hoedanigheid van organisator van voorstellingen; dat de exceptie van niet-ontvankelijkheid opgeworpen door de verwerende partij afgewezen moet worden;

Overwegende, wat het eerste onderdeel betreft, dat de verzoekende partijen in hun verzoekschrift en in hun memorie van wederantwoord uiteenzetten dat een circus dat dieren heeft, de normen vastgesteld in de artikelen 23 tot 25 en in de bijlagen III tot V bij het bestreden koninklijk besluit in acht moet nemen, dat artikel 28 van hetzelfde besluit er in beginsel aan in de weg staat dat minder dieren worden gehouden dan het minimumaantal genoemd in die bijlagen, dat de normen bepaald in de bijlagen III tot V dezelfde zijn als die welke aan dierentuinen zijn opgelegd bij bijlage I bij het ministerieel besluit van 3 mei 1999 tot vaststelling van minimumnormen voor het houden van zoogdieren in dierentuinen, en bij de bijlage bij het ministerieel besluit van 7 juni 2000 tot vaststelling van minimumnormen voor het houden van vogels in dierentuinen, en nog bij de bijlage bij het ministerieel besluit van 23 juni 2004 tot vaststelling van minimumnormen voor het houden van reptielen in dierentuinen, terwijl dieren van een circus en dieren van een dierentuin in verschillende omstandigheden leven, dat, volgens het rapport van Doctor KILEY-WORTHINGTON, circusdieren niet méer

gestrest zijn dan dieren in een dierentuin, ook al beschikken ze vaak over kleinere verblijven, wat verklaard wordt door het feit dat circusdieren op sommige momenten vrijer zijn in hun bewegingen dan dieren die voortdurend zijn opgesloten in een dierentuin, dat hun activiteiten in de circussen hun een bezigheid bieden die hen uit de verveling haalt en de verwerende partij geen enkel gegeven bijbrengt dat wettigt dat aan circussen dezelfde normen voor vasthouding worden opgelegd als die welke gelden voor dierentuinen; dat de verzoekende partijen voorts nog aanvoeren dat de bedrijvigheid van dierentuinen verschilt van die van circussen, dat een circus, dat zich per definitie verplaatst, zich op kleinere plaatsen moet kunnen vestigen dan dierentuinen; dat de per definitie mobiele infrastructuur ervan niet dezelfde kan zijn als die van dierentuinen, zodat de normen opgelegd bij het bestreden besluit overdreven zijn, er niet toe bijdragen dat circusdieren eenzelfde levenskwaliteit hebben als dieren in een dierentuin, en niet aangepast zijn aan de specifieke economische beperkingen van circussen, dat de artikelen 23 tot 25 en 28, en de bijlagen III tot V bij het bestreden koninklijk besluit derhalve het evenredigheidsbeginsel schenden dat samenhangt met de eerbiediging van de vrijheid van vestiging, de vrijheid van dienstverlening en de vrijheid van handel en nijverheid, dat de beperkingen opgelegd aan de vrijheid van vestiging en de vrijheid van dienstverlening niet gewettigd worden door een dwingend motief van algemeen belang, aangezien de betreffende bepalingen en bijlagen niet nodig zijn voor het welzijn van de dieren, en dat het bestreden besluit de beginselen van gelijkheid en niet-discriminatie vastgelegd in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schendt door de verschillende situaties van dierentuinen en circussen op eenzelfde wijze te regelen;

Overwegende dat de verzoekende partijen in hun laatste memorie stellen dat de normen vastgesteld voor de lijsten A en B, ofschoon ze minder streng zijn dan die welke gelden voor dierentuinen, reeds onrealistisch zijn gezien de bijzondere beperkingen waaraan een circus in zijn bedrijvigheid gebonden is, dat de normen opgemaakt zijn met schending van het evenredigheidsbeginsel en ze de vrijheid van handel en nijverheid, de vrijheid van dienstverlening en de vrijheid van vestiging van verschillende circussen te zwaar beknootten;

Overwegende dat de verzoekende partijen het eerste onderdeel van hun derde middel gronden op schending van de artikelen 43 en volgende van het EG-verdrag, die de vrijheid van vestiging regelen, en op schending van de artikelen 49 en volgende van hetzelfde verdrag, die de vrijheid van dienstverlening regelen; dat nagegaan moet worden of ze zich wel kunnen beroepen op die twee

vrijheden; dat daartoe volgens de rechtspraak van het Hof van Justitie onderzocht moet worden of de marktdeelnemer al dan niet is gevestigd in de lidstaat waarin hij de betrokken dienst aanbiedt; dat hij, indien hij al dan niet hoofdzakelijk is gevestigd in de lidstaat waarin hij de dienst aanbiedt (lidstaat van ontvangst genoemd), binnen de werkingssfeer van het beginsel van vrije vestiging valt zoals omschreven in artikel 43 EG; dat wanneer de marktdeelnemer daarentegen niet in die lidstaat van ontvangst is gevestigd, hij een grensoverschrijdend dienstverrichter is waarvoor het beginsel van vrij verrichten van diensten van artikel 49 EG geldt, dat aldus uit het begrip vestiging volgt dat de marktdeelnemer op duurzame wijze diensten aanbiedt vanuit een kantoor in de lidstaat van ontvangst, terwijl alle diensten die niet op duurzame wijze vanuit een kantoor in die lidstaat worden aangeboden, dienstverrichtingen zijn als bedoeld in artikel 49 EG; dat in casu geen van de vier verzoekende partijen voldoet aan de voorwaarden om zich te kunnen beroepen op de vrijheid van vestiging in België; dat de vennootschap FLORILEGIO immers een vennootschap naar Italiaans recht is, met zetel te Rome (Italië), Franz FRANCK zijn woonplaats heeft in Duitsland en Bernard KAZELOWSY in Denemarken; dat niets in de processtukken erop wijst dat ze van plan zouden zijn zich duurzaam in België te vestigen; dat Emmanuel HORWOOD in België woont, maar de Belgische nationaliteit heeft; dat, wat de vrijheid van dienstverlening betreft, de artikelen 49 en volgende van het EG-verdrag niet van toepassing zijn op activiteiten waarvan alle relevante onderdelen binnen één enkele lidstaat worden uitgeoefend; dat die bepalingen in de eerste plaats betrekking hebben op de situatie van een inwoner van de Europese Gemeenschap die zich naar een andere lidstaat van de Europese Gemeenschap verplaatst om daar op een andere wijze dan met een arbeidsovereenkomst een economische activiteit uit te oefenen; dat ze door een onderneming aangevoerd kunnen worden ten aanzien van de Staat waar ze gevestigd is, wanneer ze haar diensten verstrekt aan gebruikers gevestigd in een andere lidstaat;

Overwegende dat in casu uit het verzoekschrift blijkt dat de eerste, de tweede en de vierde verzoekende partij in andere lidstaten gevestigd zijn, maar voorstellingen geven in België; dat artikel 49 EG bijgevolg op hun situatie van toepassing is; dat Emmanuel HORWOOD zijn woonplaats heeft in België en daar werkzaam is als organisator van voorstellingen en als "tour manager" voor een aantal buitenlandse circussen; dat hij, voor zover de gebruikers van zijn diensten buiten het nationale grondgebied gevestigd zijn, zich ten aanzien van de Belgische Staat kan beroepen op de vrijheid van dienstverlening;

Overwegende dat, wat de vrijheid van dienstverlening betreft, het bestreden koninklijk besluit gewettigd wordt door een dwingende reden van algemeen belang, namelijk het welzijn van dieren;

Overwegende dat de verzoekende partijen, om aan te tonen dat de kwestieuze bepalingen de vrijheid van handel en nijverheid overdreven beknotten, het rapport van doctor KILEY-WORTHINGTON als argument gebruiken, waaruit blijkt dat circusdieren en dieren in dierentuinen lijden aan stress en abnormaal gedrag vertonen, maar waarbij niet kan worden gesteld dat circusdieren daarvan meer last hebben, niettegenstaande ze meestal in kleinere ruimtes opgesloten zitten; dat dat rapport evenwel ter discussie is gesteld door de RSPCA, die erop gewezen heeft dat de vergelijking tussen circusdieren en dieren in dierentuinen gebaseerd is op te weinig observatie-uren, dat daaruit niet kan worden afgeleid dat het abnormale gedrag waargenomen bij circusdieren, ook voorkomt bij sommige dieren in dierentuinen, dat dat rapport ook in een tweede studie op de korrel wordt genomen, omdat de criteria die daarin worden gehanteerd niet beoordeeld zijn en omdat, zo circussen in het rapport van doctor KILEY-WORTHINGTON er al beter uitkomen dan dierentuinen, zulks komt door het gebruik van hypothetische optimale omstandigheden, waaraan ze niet noodzakelijk voldoen; dat de verzoekende partijen bovendien niet aantonen dat de normen opgelegd aan circussen onverenigbaar zouden zijn met hun mobiliteit; dat de bestreden normen in de bijlagen III tot V krachtens artikel 38, § 2, eerste lid, van het bestreden koninklijk besluit, pas vanaf 1 januari 2012 van toepassing zullen zijn op de grote katachtigen en op olifanten, wat de circussen veel tijd laat om zich aan te passen; dat de verzoekende partijen bijgevolg niet aantonen dat de normen vastgelegd in de bestreden bepalingen onredelijk zijn; dat de verzoekende partijen, wat de aangevoerde schending van het gelijkheids- en het niet-discriminatiebeginsel betreft, niet aantonen dat circussen en dierentuinen zulk een objectief verschil vertonen dat ze, in het licht van het doel en de gevolgen van de omstreden maatregelen, verschillend behandeld moeten worden; dat het eerste onderdeel van het derde middel bijgevolg niet gegrond is;

Overwegende dat de verzoekende partijen in het verzoekschrift en in de memorie van wederantwoord, in een tweede onderdeel van hetzelfde middel aanvoeren dat de artikelen 5, 6, 9, 10, 11, 14, 27, 30 en 38, §1, van het bestreden koninklijk besluit een specifieke regeling in het leven roepen voor de dieren van lijst A opgenomen in bijlage VI, dat artikel 38, §2, in een specifieke overgangsregeling voor de dieren van lijst B opgenomen in bijlage II voorziet, dat die regelingen afwijken van de regels vastgelegd in de artikelen 23, 24, 25 en 28 en

in de bijlagen III tot V bij hetzelfde koninklijk besluit, terwijl er geen enkel objectief verschil is tussen de dieren van de lijsten A en B en de overige dieren waarop de bijlagen III tot V betrekking hebben, dat lijst A louter het resultaat is van de noodzaak om tot een vergelijk te komen tussen de partijen die over het bestreden koninklijk besluit onderhandeld hebben, dat het gebrek aan objectiviteit van deze lijst blijkt uit het feit dat daarin niet alle huisdieren worden genoemd die voorkomen in bijlage I bij het koninklijk besluit van 7 december 2001, maar ook kamelen en dromedarissen worden vermeld, die wilde dieren zijn, dat lijst B eigenlijk de dieren bevat waarover circus BOUGLIONE beschikt dat deelgenomen heeft aan de gesprekken die voorafgegaan zijn aan de goedkeuring van het bestreden koninklijk besluit, en daarbij onderhandeld heeft over een overgangsregeling in zijn voordeel, dat de subjectiviteit van lijst B voorts nog wordt aangetoond door de omstandigheid dat de soorten die daarin worden opgesomd, net die soorten zijn waarvoor dierenbeschermingsverenigingen strenge normen eisen, dat, volgens de wetenschappelijke documentatie die door de verwerende partij zelf wordt gebruikt, Nieuw-Zeeland dwingende normen inzake grondoppervlakte zou hebben vastgesteld voor de in die lijst genoemde katachtigen en olifanten, en de verwerende partij de ontstentenis van een overgangsbepaling voor de wijzen waarop de overige soorten worden vastgehouden, niet wettigt; dat de verzoekende partijen voorts nog aanvoeren dat de normen vastgesteld voor de dieren van de lijsten A en B, ook al zijn ze minder dwingend dan die welke van toepassing zijn op dieren tuinen, onrealistisch zijn gezien de bijzondere beperkingen die volgen uit de ambulante activiteit van circussen, dat geen enkele Belgische stad circussen een oppervlakte ter beschikking kan stellen die in overeenstemming is met het bestreden besluit, dat de normen vastgesteld voor het vasthouden van dieren van de lijsten A en B bijgevolg circussen die vertoningen geven met een doorsnee- aantal dieren beletten nog in België op te treden, en ze aldus de vrijheid van handel en nijverheid, van dienstverlening en van vestiging overdreven beknotten;

Overwegende dat de verzoekende partijen in hun laatste memorie aanvoeren dat de lijsten A en B genoemd in het koninklijk besluit op geen enkel wetenschappelijk criterium steunen, dat "de inhoud van en de rechtsregels die verband houden met die twee lijsten het resultaat zijn van gemarchandeer" en nergens in de notulen van de raad voor dierenwelzijn staat dat een lijst van de dieren waarover de Europese en Belgische circussen beschikken, overgezonden zou zijn naar de werkgroep of naar het bestuur, en zulk een lijst overigens niet terug te vinden valt in de processtukken;

Overwegende dat de artikelen 5, 6, 9, 10, 11, 14, 27, 30 en 38, § 1, en bijlage VI bij het bestreden koninklijk besluit de grondslag vormen van een bijzondere regeling voor het gebruik en het houden van dieren die voorkomen op lijst A; dat die bepalingen een versoepeling inhouden ten opzichte van de maatregelen die betrekking hebben op de andere dieren; dat artikel 38, § 2, en bijlage II bij hetzelfde koninklijk besluit de normen voor het houden van de soorten die voorkomen op lijst B eveneens matigen bij wijze van overgangsmaatregel;

Overwegende dat uit artikel 2 van het genoemde koninklijk besluit van 7 december 2001 blijkt dat bijlage I ertoe strekt de zoogdieren die gehouden mogen worden op te sommen, en die opsomming niet te beperken tot huisdieren; dat die interpretatie bevestigd wordt door bijlage I zelf, die met betrekking tot sommige soorten, zoals de alpaca, de Aziatische buffel, het schaap en de geit bepaalt dat alleen de tamme categorieën worden bedoeld; dat in bijlage I daarentegen bijvoorbeeld ook de guanaco wordt genoemd, die een wilde lama is, het wild schaap en de steenbok, die een wild hoefdier is; dat de opname van dromedarissen en kamelen op lijst A niet incoherent is; dat het niet om wilde dieren gaat; dat derhalve uit de verschillen tussen lijst A van het bestreden koninklijk besluit en bijlage I bij het koninklijk besluit van 7 december 2001 geen conclusies mogen worden getrokken; dat, wat betreft de regeling ingevoerd bij artikel 38, § 2, en bij bijlage II bij het bestreden besluit voor de soorten van lijst B, in herinnering moet worden gebracht dat de overgangsbepalingen ertoe strekken te zorgen voor de overgang van de ene regeling naar de andere, waarbij de problemen vermeden worden die veroorzaakt zouden kunnen worden door de onmiddellijke toepassing van de nieuwe regeling; dat de verwerende partij als antwoord op een vraag van de auditeur-rapporteur gepreciseerd heeft dat lijst B opgemaakt was om de meest voorkomende wilde dieren in circussen te noemen; dat de noodzaak van een overgangsregeling aannemelijk lijkt en voldoende is om die lijst te verantwoorden, dat de verklaringen in de pers van de eigenaar van circus BOUGLIONE daaraan niets afdoen en niet kunnen dienen om meer inzicht te verschaffen in de motieven die gediend hebben om een koninklijk besluit uit te werken; dat de verzoekende partijen niet preciseren welke normen geëist worden door de dierenbeschermingsverenigingen; dat hoe dan ook lijst B slechts onder een overgangsregeling valt; dat geen enkele conclusie kan worden getrokken uit het bestaan in Nieuw-Zeeland van minimumstandaarden voor het houden van leeuwen, olifanten en apen; dat in België immers voor het houden van apen de normen gelden vastgesteld in bijlage III bij het bestreden besluit, en voor het houden van leeuwen en olifanten bepaalde voorwaarden gelden, ook al staan die thans in bijlage II bij hetzelfde besluit, dat het feit dat die bijlage onder een overgangsregeling valt, op een

aannemelijke verantwoording steunt, dat de verzoekende partijen niet aangeven welke conclusie getrokken moet worden uit de vergelijking tussen de minimumstandaarden en bijlage II, zodat het argument op dat punt onduidelijk is; dat de verzoekende partijen niet aantonen in welk opzicht de normen opgelegd voor het houden van dieren van de lijsten A en B onrealistisch zouden zijn wegens de beperkingen inzake mobiliteit waaraan circussen per definitie gebonden zijn; dat het tweede onderdeel van het derde middel niet gegrond is;

4 - Vierde middel ontleend aan de onwettigheid van artikel 8, §§ 2 en 3

Overwegende dat de verzoekende partijen een vierde middel, dat ze in twee onderdelen opsplitsen, hieraan ontleenen dat de paragrafen 2 en 3 van artikel 8 van het bestreden besluit "inhouden dat circussen (...) alleen dieren mee op tournee mogen nemen die stelselmatig optreden in de ring van het circus tijdens de voorstellingen of effectief tentoongesteld worden aan het publiek" en aldus de artikelen 43 en volgende, alsook de artikelen 49 en volgende van het EG-verdrag, de artikelen 10, 11, 23, 33, 105 en 108 van de Grondwet, het beginsel van de vrijheid van handel en nijverheid en de artikelen 3bis, 4 en 6 van de voornoemde wet van 14 augustus 1986 schenden.

Overwegende dat de verwerende partij het belang van de verzoekende partijen bij het middel betwist, voor zover ze niet aantonen dat ze dieren bezitten die voorkomen in de bijlagen II tot VI bij het bestreden koninklijk besluit;

Overwegende dat de verzoekende partijen in hun memorie van wederantwoord terecht stellen dat ze, gezien hun activiteiten op het gebied van het circus, er belang bij hebben alle bepalingen van het bestreden koninklijk besluit te betwisten die van toepassing zijn of kunnen zijn op hun situatie; dat ze in hun laatste memorie stellen dat hun beroep tot nietigverklaring niet slaat op artikel 8, § 4;

Overwegende dat de verzoekende partijen in een eerste onderdeel aanvoeren dat artikel 8, § 2, van het bestreden koninklijk besluit inhoudt dat een dier dat lichtjes ziek of moe is, en niet in staat is deel te nemen aan de voorstelling, onmiddellijk naar zijn winterverblijf moet worden teruggebracht, dat die bepaling in strijd is met het welzijn van de dieren, dat afhangt van de sociale contacten van het dier met zijn soortgenoten, dat dat ook de reden is waarom de bijlagen III tot V bij het bestreden koninklijk besluit voor sommige soorten opleggen dat een

minimumaantal dieren wordt vastgehouden, dat de betrokken maatregel ook de instandhouding van de - al even belangrijke - contacten met de dresseur belet, dat de dieren die de tournee voortzetten het voorts ook zonder hun soortgenoot moeten stellen, dat de betrokken maatregel bovendien geen rekening houdt met het geval waarin een dier in gevangenschap geboren is, en dat noodzakelijkerwijze zijn ouders moet volgen om gevoed te kunnen worden en op een normale wijze op te groeien, noch met het geval van een dier dat te jong is om deel te nemen aan de voorstelling; dat ze voorts nog aanvoeren dat artikel 8 inhoudt dat er veel dierentransporten zullen plaatsvinden tussen de winterverblijven en de plaatsen waar voorstellingen worden gehouden, dat die transporten langer zijn dan de verplaatsingen tussen de verschillende plaatsen waar voorstellingen worden gehouden, en het welzijn van de dieren beter gewaarborgd zou zijn geweest indien beslist was dat alleen langdurig of zwaar zieke dieren naar hun winterverblijven moesten worden teruggebracht; dat ze besluiten dat artikel 8, § 2, van het bestreden koninklijk besluit aangetast is door een kennelijke dwaling omtrent de beoordeling;

Overwegende dat de verwerende partij verwijst naar haar antwoorden op het eerste en het derde middel; dat ze stelt dat artikel 8, § 2, van het bestreden koninklijk besluit geen gevolgen teweegbrengt die in strijd zijn met de doelstelling van het dierenwelzijn, dat, voor zover het welzijn van sommige van die dieren afhangt van de aanwezigheid van soortgenoten, "besloten kan worden, gelet op het welzijn van de dieren, de voorstelling van het nummer voort te zetten of tijdelijk stop te zetten, naargelang het dier al dan niet moet terugkeren naar zijn winterverblijf" en artikel 8 er ook niet toe leidt dat het verboden zou zijn dat een dierenjong of een te jong dier zijn soortgenoten volgt;

Overwegende dat de verwerende partij in haar laatste memorie aanvoert dat, luidens artikel 8, § 2, alleen de dieren die in de ring van het circus optreden naar die standplaats vervoerd mogen worden en daar mogen worden gehouden, wat inhoudt dat de verplaatsingen van dieren die niet zullen deelnemen aan het optreden verboden zijn, maar dat niets eraan in de weg staat dat een circus tegelijkertijd als rondreizende tentoonstelling wordt bestempeld en het in die hoedanigheid jonge dieren kan houden die niet optreden tijdens de voorstellingen;

Overwegende dat luidens artikel 8, § 4, het verbod geformuleerd in artikel 8, § 2, van het bestreden koninklijk besluit om dieren die niet in de voorstellingen worden gebruikt naar een standplaats te vervoeren en daar te houden, niet van toepassing is op dieren die ter plaatse ziek geworden zijn - terwijl het circus zich op een bepaalde standplaats bevindt, dat wil zeggen op tournee is -; dat

artikel 8, § 2, daarentegen verbiedt dat zieke dieren worden meegenomen op het tijdstip waarop het circus zijn hoofdzetel verlaat; dat artikel 8, § 4, niet bepaalt wanneer er sprake is van "ziek geworden dieren"; dat de uitdrukking begrepen moet worden in haar gewone betekenis, namelijk een gewijzigde gezondheidstoestand; dat artikel 8, § 4, bijgevolg net zo goed van toepassing kan zijn op gewonde dieren als op dieren die in zulk een staat van vermoeidheid verkeren, vastgesteld door de dierenarts, dat ze niet in staat zijn daadwerkelijk deel te nemen aan de voorstellingen; dat artikel 11 en de bijlage, hoofdstukken I tot IV, bij het voornoemde koninklijk besluit van 9 juli 1999, onder meer pasgeboren dieren waarbij de navel nog niet helemaal is geheeld ongeschikt verklaren voor vervoer; dat ze bijgevolg, krachtens deze bepalingen, die niet te gelegener tijd zijn aangevochten, niet aan de tournees mogen deelnemen; dat artikel 8, § 2, van het bestreden besluit, wat betreft de dieren die te jong zijn om deel te nemen aan de voorstellingen, de circussen verbiedt deze mee op tournee te nemen en geen enkele bepaling toestaat van dat verbod af te wijken, aangezien artikel 8, § 4, niet op hen van toepassing is; dat het welzijn van jonge dieren evenwel inhoudt dat ze bij hun soortgenoten blijven; dat het verbod opgelegd bij artikel 8, § 2, in dat opzicht kennelijk onredelijk is ten aanzien van het doel dat met het bestreden koninklijk besluit wordt nagestreefd; dat het eerste onderdeel van het middel gegrond is voor zover artikel 8, § 2, van het bestreden koninklijk besluit verbiedt dat jonge dieren die niet daadwerkelijk deelnemen aan voorstellingen, mee op tournee worden genomen; dat er geen grond is om het tweede onderdeel ervan te onderzoeken;

5 - Het vijfde middel ontleend aan onwettigheid van artikel 7

Overwegende dat de verzoekende partijen een vijfde middel ontleenen aan onwettigheid van artikel 7 van het bestreden besluit, luidens hetwelk "de dieren (enkel) kunsten (mogen) vertonen die uitsluitend gebruik maken van [hun] natuurlijke gedrag (...), en op een wijze die geen aanleiding geeft tot gedrag of handelingen die tegen hun natuur ingaan of het resultaat zijn van fysiek geweld", een bepaling waarop een strafrechtelijke straf staat op basis van artikel 35 van het bestreden besluit en de artikelen 34 en volgende van de voornoemde wet van 14 augustus 1986; dat ze in het verzoekschrift en in de memorie van wederantwoord in een eerste onderdeel stellen dat circusedieren afgericht worden om een bijzonder gedrag aan te nemen tijdens de voorstellingen; dat artikel 7 van het bestreden koninklijk besluit, doordat het een onduidelijk verbod oplegt, artikel 7, lid 1, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, artikel 15, lid 1, van het Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke

rechten, de artikelen 12 en 14 van de Grondwet, het algemeen rechtsbeginsel Nullum crimen sine lege en het algemeen beginsel van rechtszekerheid schendt, dat hetzelfde artikel 7 van het bestreden koninklijk besluit een tegenstrijdigheid bevat, omdat het eerste lid daarvan iedere africhting van dieren verbiedt waarbij niet uitsluitend beroep wordt gedaan op hun "natuurlijk gedrag", terwijl het tweede lid de mogelijkheid omvat ze af te richten zodat ze kunsten kunnen vertonen die ze niet uit zichzelf zouden doen, dat het vereiste om kunsten te vertonen die overeenstemmen met het natuurlijk gedrag van de dieren ook voorkomt in artikel 24 van het koninklijk besluit van 10 augustus 1998 betreffende de erkenning van dierentuinen, dat "circuskunstjes" uitsluit; dat ze besluiten dat onmogelijk uit artikel 7 van het bestreden koninklijk besluit kan worden afgeleid wat wel en niet mag op het stuk van africhting en voorstelling, en dat uit de stukken die uitgaan van GAIA blijkt dat het artikel bedoeld is om rechtsonzekerheid in het leven te roepen, terwijl de strafwet zo moet worden geformuleerd dat voor iedereen op het tijdstip waarop hij een gedrag aanneemt, duidelijk is of dit gedrag strafbaar is of niet;

Overwegende dat de verwerende partij antwoordt dat de verzoekende partijen, als professionele africhters, niet kunnen "aanvoeren dat ze het natuurlijk ethologisch gedrag van de dieren die ze onder hun hoede hebben niet kennen", dat ze normaal moeten weten "welke kunsten redelijkerwijze indruisen tegen de aard van de dieren of waarvoor bij het aanleren ervan fysiek geweld nodig is", dat het beginsel dat strafbare feiten en straffen bij de wet omschreven moeten zijn niet geschonden is "aangezien iedere strafrechtelijke veroordeling hoe dan ook onder het toezicht van de gewone rechter valt", dat het feit dat artikel 7 van het bestreden besluit in enge zin geïnterpreteerd moet worden, de rechten van de verzoekende partijen beschermt en het administratief dossier aantoont dat circussen op de hoogte zijn van de verboden "tegnatuurlijke maatregelen", waaraan de meerderheid van hen ondertussen heeft verzaakt;

Overwegende dat de verzoekende partijen in hun laatste memorie stellen dat het middel er niet op gericht is het verbod aan te vechten om brutale methodes te gebruiken om dieren kunsten aan te leren, maar de betreffende bepaling uitgelegd kan worden als een verbod zonder meer om dieren af te richten;

Overwegende dat artikel 7, lid 1, eerste zin, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden luidt als volgt: "Niemand kan worden veroordeeld wegens een handelen of nalaten, dat geen strafbaar feit naar nationaal of internationaal recht uitmaakte ten tijde dat het

handelen of nalaten geschiedde"; dat artikel 12, tweede lid, van de Grondwet in dezelfde zin bepaalt dat "niemand kan worden vervolgd dan in de gevallen die de wet bepaalt"; dat het Europees Hof voor de rechten van de mens artikel 7 van het Verdrag aldus uitlegt dat een strafbaar feit duidelijk in de wet moet zijn omschreven in de zin van het Verdrag; dat aan die voorwaarde is voldaan wanneer de rechtzoekende op basis van de relevante bepaling zelf, en zo nodig, met behulp van de interpretatie daarvan door de rechtbanken, kan weten voor welke daden en welk verzuim hij strafrechtelijk verantwoordelijk is; dat voorts het Hof van Straatsburg reeds heeft vastgesteld dat wegens het beginsel zelf dat wetten algemeen gelden, het onmogelijk is dat deze van een absolute precisie doen blijken, dat daarin veeleer van algemene categorieën gesproken wordt dan dat daarin exhaustieve lijsten worden genoemd, dat heel wat wetten noodgedwongen gebruik maken van min of meer vage formuleringen om te voorkomen dat ze te strak zijn en ervoor te zorgen dat ze aangepast kunnen worden aan veranderende situaties, dat artikel 7 van het Verdrag niet voorschrijft dat strafrechtelijke telasteleggingen zodanig precies omschreven worden dat ze iedere genuanceerde interpretatie door de rechter uitsluiten, maar vereist dat het resultaat van die interpretatie overeenstemt met de inhoud van het strafbaar feit en redelijkerwijs voorzienbaar is; dat de voorzienbaarheid van een strafbepaling onder meer afhangt van de hoedanigheid van diegenen voor wie ze bestemd is, dat wat dat betreft rekening gehouden moet worden met de omstandigheid dat het hier om beroepslui gaat;

Overwegende dat artikel 7 van het bestreden koninklijk besluit in de eerste plaats nummers verbiedt die het "resultaat (zijn) van fysiek geweld"; dat die bewoordingen voldoende duidelijk zijn en geen enkele bijzondere moeilijkheid opleveren qua begrip; dat hetzelfde artikel 7 ook bepaalt dat alleen kunsten mogen worden getoond waarbij uitsluitend een beroep wordt gedaan op het natuurlijke gedrag van dieren, en die geen aanleiding geven tot enig gedrag of enige handeling die indruist tegen hun natuur; dat bij de interpretatie van deze bepaling rekening gehouden moet worden met het feit dat circusvoorstellingen zodanig verschillend zijn dat het onmogelijk is een exhaustieve lijst van verboden gedragingen op te stellen; dat het omstreden artikel 7 bedoeld is voor professionele africhters die normaliter op de hoogte zijn van de ethologische en fysiologische basiskenmerken van de dieren; dat, om na te gaan of een trainingsprogramma aspecten omvat die niet stroken met het normale gedrag van een dier, als uitgangspunt het normale gedrag van de soort in zijn natuurlijke omgeving moet worden genomen; dat artikel 7, eerste lid, evenwel onvoldoende duidelijk is wat dat betreft; dat die bepaling bovendien een tegenstrijdigheid bevat door het gebruik van de term "uitsluitend", aangezien een

"kunst" hoe dan ook inhoudt dat het dier een gedrag aanleert dat niet "uitsluitend" overeenstemt met zijn natuur; dat de verwerende partij tevergeefs in haar antwoorden op de vragen gesteld door de auditeur-rapporteur aanvoert dat de minister bevoegd voor dierenwelzijn overeenkomstig artikel 7, tweede lid, van het bestreden koninklijk besluit gemachtigd is extra voorschriften op te stellen ter aanvulling, op het stuk van het dierenwelzijn, van de verbodsbepalingen die voortvloeien uit de tegennatuurlijke aard van de kunsten of het gevolg zijn van fysiek geweld, zoals omschreven in het eerste lid, aangezien tot op heden geen enkel ministerieel besluit met die strekking is uitgevaardigd; dat het eerste onderdeel van het vijfde middel gegrond is; dat het tweede onderdeel daarvan bijgevolg niet onderzocht hoeft te worden;

6 - Zesde middel, ontleend aan onwettigheid van artikel 6

Overwegende dat de verzoekende partijen een zesde middel ontleen aan onwettigheid van artikel 6 van het bestreden koninklijk besluit, doordat dit de artikelen 10, 11, 23, 33, 105 en 108 van de Grondwet schendt, alsook de artikelen 3*bis*, 4 en 6 van de voornoemde wet van 14 augustus 1986, en doordat het behept is met een kennelijke dwaling omtrent de beoordeling; dat ze in het verzoekschrift en in de memorie van wederantwoord aanvoeren dat artikel 6 steunt op het uitgangspunt dat voor de meeste dieren contact met het publiek schadelijk is voor hun welzijn, terwijl artikel 3 van het voornoemde koninklijk besluit van 10 augustus 1998 alleen dierentuinen oplegt het contact tussen personen en gevaarlijke dieren te verhinderen, dat geen enkele wetenschappelijke studie aantoont dat iedere ontmoeting tussen het publiek en circusdieren vermeden moet worden, dat, integendeel, de Nieuw-Zeelandse wetgeving, die door de verwerende partij toch als voorbeeld wordt aangehaald, contacten tussen dieren en het publiek toestaat, onder het voorbehoud dat het publiek niet zonder toezicht toegang mag hebben tot de exotische soorten, dat de aantrekkingskracht van sommige voorstellingen net ligt in het feit dat met de dieren in aanraking kan worden gekomen; dat het welslagen van sommige voorstellingen afhankelijk is van de interactie tussen het publiek en de dieren, en een ander belang van het circus ligt in de mogelijkheid voor het publiek buiten de voorstellingen met de dieren in contact te komen;

Overwegende dat artikel 6 van het bestreden besluit de contacten tussen de dieren en het publiek regelt op basis van een onderscheid tussen enerzijds de dieren die behoren tot de soorten die niet op lijst A staan, dat wil zeggen de wilde dieren, en anderzijds de dieren die daar wel op staan, namelijk de huisdieren; dat die

bepaling ieder rechtstreeks fysiek contact tussen het publiek en wilde dieren verbiedt; dat ze daarentegen zulke contacten tussen het publiek en huisdieren toestaat gedurende beperkte periodes, onder rechtstreeks toezicht van het circuspersoneel en op voorwaarde dat het welzijn van die dieren niet in het gedrang komt;

Overwegende dat de verzoekende partijen het omstreden artikel 6 vergelijken met artikel 3 van het koninklijk besluit van 10 augustus 1998, dat betrekking heeft op de contacten tussen het publiek en de dieren in dierentuinen; dat ze aanvoeren dat het voornoemde artikel 3 van het koninklijk besluit van 10 augustus 1998 alleen rechtstreeks contact tussen het publiek en gevaarlijke dieren verbiedt, dat het verbod opgelegd door dat artikel bijgevolg beperkter is dan dat welk ingevoerd is bij het omstreden artikel 6, dat de Nieuw-Zeelandse "Animal Welfare (Circuses) Code of Welfare 2004", waarnaar de verwerende partij in het algemeen verwijst, alleen voorstelt dat het publiek niet zonder toezicht toegang krijgt tot exotische soorten en de dieren over een plaats beschikken waar ze het contact met het publiek kunnen ontlopen wanneer ze niet aan een voorstelling deelnemen, dat dit "standaardminimumvereiste" minder beperkend is dan het omstreden artikel 6, aangezien, ten eerste, contacten tussen het publiek en de dieren toegestaan zijn op voorwaarde dat de contacten met de exotische dieren plaatsvinden onder toezicht van een personeelslid van het circus, en ten tweede contacten tussen het publiek en de dieren niet verboden zijn tijdens voorstellingen; dat daaruit dus volgt dat, ook al zijn minder stringente maatregelen dan die welke opgelegd worden in artikel 6 van het bestreden koninklijk besluit mogelijk, de omstreden bepaling naar redelijkheid evenredig is aangezien het contactverbod niet absoluut is en contact met de huisdieren mogelijk is; dat de verwerende partij bij de uitoefening van haar discretionaire bevoegdheid terecht heeft kunnen besluiten dat het omstreden verbod nodig was voor het welzijn van de dieren; dat het onderscheidingscriterium objectief en relevant is, aangezien de dieren waarvoor het contact met de mens is toegestaan, dieren zijn die geschikt worden geacht om getemd te worden; dat de verzoekende partijen niet aantonen dat fysiek contact tussen de wilde dieren en het publiek en niet alleen visueel contact, een absolute noodzaak is voor hun activiteit, waaruit, afgewogen tegen de doeleinden die door de verwerende partij worden nagestreefd, een kennelijke dwaling omtrent de beoordeling zou blijken; dat het zesde middel niet gegrond is;

V. PREJUDICIËLE VRAAG

Overwegende dat de verzoekende partijen in hun laatste memorie subsidiair nog vragen dat een prejudiciële vraag wordt gesteld aan het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen over de verenigbaarheid van de artikelen 43 en 49 van het EG-verdrag met een regeling van een lidstaat tot waarborging van het welzijn van dieren gebruikt in circussen;

Overwegende dat het antwoord op de voorgestelde vraag niet nodig is voor de oplossing van het voorliggende geschil, aangezien de strekking van de artikelen 43 en 49 van het EG-verdrag voldoende omschreven is in die bepalingen zelf, die verduidelijkt zijn door de rechtspraak van het Hof van Justitie;

VI. BESLUIT

Overwegende dat uit het bovenstaande blijkt dat artikel 5, §§ 1 en 2, artikel 7 en artikel 8, § 2, van het bestreden koninklijk besluit, voor zover ze van toepassing zijn op circussen, vernietigd moeten worden; dat die gedeeltelijke nietigverklaring aanvaardbaar is aangezien de voornoemde bepalingen los gezien kunnen worden van het geheel en de nietigverklaring ervan niet leidt tot de herziening van het besluit,

B E S L U I T :

Artikel 1.

Vernietigd worden, voor zover ze van toepassing zijn op circussen in de zin van artikel 1, 4, van het koninklijk besluit van 2 september 2005 ter waarborging van het welzijn van dieren die tot het vermaak van het publiek worden gebruikt in circussen of rondreizende tentoonstellingen:

1/ artikel 5, §§ 1 en 2, van het voornoemde koninklijk besluit van 2 september 2005;

2/ artikel 7 van het voornoemde koninklijk besluit van 2 september 2005;

3/ artikel 8, § 2, van het voornoemde koninklijk van 2 september 2005, voor zover het belet dat jonge dieren die niet effectief optreden mee op tournee worden genomen.

Artikel 2.

Het beroep wordt voor het overige verworpen.

Artikel 3.

Dit arrest zal bij uittreksel in het Belgisch Staatsblad worden bekendgemaakt.

Artikel 4.

De kosten, bepaald op 700 euro, komen ten laste van de verwerende partij.

Aldus uitgesproken te Brussel, in openbare terechtzitting van de VIe kamer, op vijftwintig juni tweeduizend acht door:

Mevr.	WILLOT-THOMAS,	kamervoorzitter,
de HH.	LEWALLE,	staatsraad,
	NIHOUL,	staatsraad,
Mevr.	LAUVAU,	griffier.

De Griffier

De Voorzitter

K. LAUVAU

M.-L. WILLOT-THOMAS

VERTALING OVEREENKOMSTIG ARTIKEL 63,
EERSTE LID, VAN DE WETTEN OP DE RAAD VAN STATE,
GECOÖRDINEERD OP 12 JANUARI 1973.